

آموزش دهی و یادگیری (آموزشی محور ها) به عنوان جایگزین های حبس

نیما نجفی^۱

کارشناس حقوق دانشگاه پیام نور مرکز خرمدره

رضا ذوالقدر

هیات علمی دانشگاه پیام نور مرکز ابهر

چکیده

به دلیل مشکلات و آسیب‌های مجازات حبس کوتاه مدت اعم از آسیب به فرد مجرم، آسیب به خانواده ی فرد مجرم و جامعه، در قانون مجازات اسلامی ایران پنج نوع مجازات جایگزین که شامل: جزای نقدی و خدمات عام المنفعه رایگان، جزای روزانه و دوره مراقبت و محرومیت از حقوق اجتماعی در نظر گرفته شده است. این مقاله قصد دارد گونه جدیدی از مجازات جایگزین تحت عنوان آموزشی محور که خود به چهار گونه ی یادگیری علمی، یادگیری مهارتی، آموزش دهی علمی و آموزش دهی مهارتی می باشد را بعنوان نوع جدیدی از جایگزین های حبس ارایه نماید تا بتوان با اعمال این نوع جایگزین حبس از توانایی های یادگیری و آموزش دهی مختلف مهارتی و علمی مجرمین استفاده نمود تا شاهد افزایش آگاهی و مهارت آنها در زمینه های مختلف بعنوان عاملی در پیشگیری از تکرار جرم باشیم و با جلوگیری از محکومیت آنها به زندان مانع نتایج زیانبار حبس های کوتاه مدت بر روی آنها، خانواده آنها و جامعه باشیم.

واژگان کلیدی: حبس کوتاه مدت، جایگزین های حبس، آموزشی محور، یادگیری

علمی، یادگیری مهارتی، آموزش دهی

اگر مقطع زمانی بررسی خود در مورد مجازات حبس را سال ۱۳۰۴ (تصویب اولین قانون مجازات در ایران) قرار دهیم در نخستین قانون مجازات عمومی ایران چند نوع حبس پیش بینی شده بود از جمله حبس اعم از ابد، موقت با اعمال شاقه حبس مجرد انفرادی و حبس تادیبی که با اصلاح این قانون در سال ۱۳۵۲ اعمال شاقه از قانون جزا حذف شد و حبس جنایی و حبس جنحه ای جانشین حبس مجرد به حبس تادیبی گردید. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و تصویب قانون مجازات جدید در سال ۱۳۷۳ نیز تصویب قانون مجازات مصوب ۱۳۹۲ گونه های مختلف حبس در این قوانین منظور شده است مانند حبس در جرایم مستوجب حد و حبس تعزیری همچنین یکی از انواع اقدامات تأمینی که به هدف حفظ منافع جامعه و پیشگیری از وقوع یا تکرار جرم در موارد متعدد در قوانین پیش بینی شده است حبس با نگهداری در مکان های معین است. مجازات حبس همواره با پدید آوردن مشکلاتی برای فرد مجرم و خانواده وی و جامعه همراه بود که این موضوع یکی از عواملی بود که با تصویب قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲ جایگزین هایی برای برخی حبس ها وارد قانون شدند.

بخش اول: کلیات

با وجود قدمت طولانی مجازات حبس مشکلات و موانع بسیار زیادی که در زیر به آنها اشاره خواهد شد از این مجازات ها دیده شده است و نشان داده است که حبس کیفری چه با فلسفه ارباب بازدارندگی چه با فلسفه اصلاح و درمان با شکست های عملی مواجه شده است (اجتنابی، ۱۳۹۷، ص ۴۴۴). زندانیان در مقایسه با زمان ورود به زندان همچنان برای سازگاری با جامعه آماده نمی شود و برخی به مراتب بدتر زندان را ترک می کنند (قائم فرد و داودی، ۱۳۹۷، ص ۴۴). از مشکلات و علل دیگر شکست مجازات حبس می توان اشاره کرد که بیش

از ۶۰ درصد از مجموعه افرادی که پس از گذراندن دوره محکومیت از زندان آزاد می شود به فاصله چهار سال پس از ارتکاب جرایم اولیه دوباره دستگیر می شود میزان واقعی تخلف مجدد احتمالا بیشتر از این است زیرا بدون شک برخی از افرادی که به فعالیت های مجرمانه بازمی گردند گرفتار نمی شوند (نیک پور قنواتی، ۱۳۸۶، ص ۱۷۹). مارک آنسل نیز از فضای جرم زای زندان به عنوان مدرسه تکرار جرم یاد کرده است (غلامی و ملکی، ۱۳۹۷، ص ۱۶۶). آسیب های وارده ناشی از مجازات حبس را می توان در سه دسته کلی جا داد.

۱- آسیب به خود فرد مجرم ۲- آسیب به خانواده فرد مجرم ۳- آسیب به اجتماع

بند اول: آسیب های وارده به خود فرد مجرم

آسیب های روانی: زندانیان به ویژه افرادی که برای نخستین بار به زندان وارد می شوند دچار ناراحتی هایی چون: احساس غربت، دلتنگی، احساس شکست اجتماعی، گوشه گیری، انزوا طلبی و... می شوند (قجاوند، ۱۳۸۹، ص ۲۵).

آسیب های جسمی: مهمترین عواقب و پیامدهای جسمانی ناشی از حبس عبارتند از: ابتلا به ایدز، هپاتیت، ناراحتی های جسمانی ناشی از عدم رعایت کامل مسائل بهداشتی و... (قجاوند، ۱۳۸۹، ص ۲۵)

بند دوم: آسیب به خانواده مجرم

این مجازات علاوه بر محکوم برخی خویشان به ویژه همسر و فرزندان او نیز تحمیل می شود و صد البته سرانجام منجر به فروپاشی کانون خانواده خواهد شد در پژوهشی که در زندان شیراز بر روی بازتولید رفتار بزهکارانه توسط فرزندان زندانیان بر حسب دفعات زندانی شدن پدر انجام گرفته نتایج حاکی از آن است که کسانی که بیش از یکبار در زندان

بوده اند فرزندان‌شان تمایل بیشتری به رفتار بزهکارانه دارند (نیک پور قنواتی، ۱۳۸۶، ص ۱۷۷) که این مطلب خود حاکی از نوعی اثر منفی و مخرب زندان و فرزندان زندانیان می باشد.

بند سوم: آسیب به جامعه

آسیب های وارده بر جامعه ناشی از مجازات حبس را می توان از جهات گوناگون مورد بررسی قرار داد از لحاظ اقتصادی در شرایط امروز کشور ایران دولت به ازای هر زندانی ۱۳۰ هزار تومان هزینه می کند (برگرفته از ماهنامه کاربران شماره ۱۲۳ صفحه ۵۵) و همچنین محروم کردن جامعه از نیروی کار از جمله تأثیرات منفی اقتصادی آن است (غلامی و ملکی، ۱۳۹۷، ص ۱۳۳). همینطور افزایش آمار زندانیان می تواند دشواری های فرهنگی اجتماعی و حتی سیاسی متعددی برای یک جامعه فراهم آورد که از جمله آن افزایش ناامنی روانی باشد (قجاوند، ۱۳۸۹، ۲۶).

بخش دوم: بررسی آسیب ها و مشکلات حبس های کوتاه مدت

افزون بر معایب گفته شده برای مجازات حبس از علل دیگر پیش بینی مجازات های جایگزین حبس مخالفت جرم شناسان با حبس های کوتاه مدت به این علت است که زندانی می تواند نقش بازدارندگی و بازپروری خود را ایفا نماید که مدت زمان لازم برای اجرای برنامه های آموزشی و تربیتی و دیگر اقدامات به منظور آماده سازی مجرم برای وارد شدن دوباره به جامعه به عنوان یک فرد سازگار با اجتماع و فردی که از گذشته خود نادم است در اختیار کارشناسان و مددکاران زندان باشد در حالی که در حبس های کوتاه مدت فرصت زمانی لازم برای اجرای تدبیر فوق وجود ندارد (قهرمانی، ۱۳۸۰، ۲۵). نکته مهمی که در آسیب شناسی حبس های کوتاه مدت وجود دارد این است که ممکن است مجرمان اتفاقی بر اثر فضای زندان یا برچسب خوردن در اجتماع به مجرمان به عادت تبدیل شوند و حتی اگر این

موضوع نیز رخ دهد همین مجرمان که به خاطر جرایم غالباً سبک به حبس کوتاه مدت محکوم شده اند ممکن است تا مدت زیادی تحت تأثیر روحی روانی ناشی از جو زندان باشند یا اینکه اغلب به آنها به چشم یک مجرم سابقه‌دار نگاه شود و آنها از بسیاری از حقوق خود از جمله رفت و آمدهای خانوادگی و... محروم شوند.

بخش سوم: مجازات‌های جایگزین حبس در قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ پنج نوع مجازات جایگزین حبس پیش بینی شده است که به شرح زیر می باشد:

۱- دوره مراقبت (ماده ۸۳ قانون مجازات اسلامی)

۲- خدمات عمومی رایگان (ماده ۸۴ قانون مجازات اسلامی)

خدمات عمومی رایگان خدماتی است که با رضایت محکوم برای مدت معین مورد حکم واقع می شود و تحت نظر قاضی اجرای احکام اجرا می شود (عباسزاده، ۱۳۹۴، ۷۹).

۳- جزای نقدی (ماده ۸۶ قانون مجازات اسلامی)

۴- جزای نقدی روزانه (ماده ۸۵ قانون مجازات اسلامی)

جزای نقدی روزانه عبارت است از یک هشتم تا یک چهارم درآمد روزانه محکوم که با نظارت اجرای احکام وصول می گردد (عباسزاده، ۱۳۹۴، ۷۹)

۵- محرومیت از حقوق اجتماعی (ماده ۶۴ قانون مجازات اسلامی)

بند اول: محاسن اعمال مجازات‌های جایگزین

مجازات‌های جایگزین حبس مطروحه در قانون مجازات اسلامی ۹۲ با وجود معایب و مشکلات خاصی که به هر کدام از آنها مترتب است هیچ یک از آثار منفی و آسیب‌های

فردی خانوادگی اجتماعی و مجازات حبس را ندارند. اجرای مجازات های جایگزین حبس می تواند در جلوگیری از انتقال بیماری های واگیردار نظیر ایدز و هپاتیت ب ممانعت از قرار گرفتن زندانی در باندهای مجرمانه و آسیب های اجتماعی خانواده های زندانیان نیز کمک شایانی کند (برگرفته از ماهنامه کاربران شماره ۱۲۳ صفحه ۵۵). اجرای مجازات جایگزین حبس نه تنها منجر به کاهش جمعیت کیفری زندان ها و تا حدودی رفع ایرادهای حبس می شود بلکه از یک سو به دلیل جلوگیری از ورود مرتکب به محیط و فضای جرم زای زندان و از سوی دیگر جلوگیری از برچسب مجرمانه خوردن می تواند نقش بسزایی در پیشگیری از تکرار جرم داشته باشد (غلامی و ملکی، ۱۳۹۷، ۱۳۳).

بند دوم: کاستی ها و کمبود های بخش مجازات های جایگزین حبس در قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲

در قانون مجازات اسلامی ۹۲ کمبودهایی در تنوع این مجازات ها احساس می شود زیرا که تقریباً هیچ کدام از مجازات های جایگزین حبس ذکر شده نمی توانند از استعدادها و توانایی های فردی موجود به نحو مطلوبی استفاده کنند با مطالعه جایگزین های حبس در این قانون این گونه احساس می شود که قانونگذار تمرکز اصلی خود را به سمت ارباب و به خصوص ارباب از طریق مالی (زیرا دو مجازات از مجازات های جایگزین مالی هستند) معطوف داشته و کمتر توجهی به استفاده از مهارت ها توانایی ها و استعداد های فرد مجرم نموده است. آنچه که این مقاله قصد دارد تا به عنوان یک نوآوری در انواع جایگزین های حبس ارائه کند گونه جدیدی از آن ها با عنوان جایگزین های آموزشی محور می باشد که خود به دو گونه یادگیری و آموزش دهی تقسیم می شوند که یادگیری نیز خود چند شاخه اعم از یادگیری علمی و یادگیری مهارتی تقسیم بندی می شوند و در سوی دیگر نیز جایگزین های

آموزشی محور نیز در شاخه بندی یکسانی به آموزش دهی حرفه و آموزش دهی علمی تقسیم بندی می شوند.

بند سوم: بررسی ظرفیت های افراد مشمول مجازات های جایگزین حبس برای مجازات های آموزشی محور

افرادی که به دلایل مختلفی محکوم به جایگزین های حبس می شوند به احتمال قریب به یقین دارای پتانسیل های علمی و مهارتی گوناگونی هستند به طور مثال ممکن است آنها دارای تحصیلات دانشگاهی باشند که بتوان از آنها برای برگزاری دوره های مختلف علمی جهت آموزش به سایر مشمولان جایگزین های حبس یا زندانیان بهره برد یا اینکه دارای مهارت شغلی خاصی مانند جوشکاری، تراشکاری، مهارت های کار با رایانه و... باشند که بتوان از توانایی آنها در جهت آموزش مهارت و حرفه شغلی به مشمولان جایگزین های حبس یا سایر زندانیان استفاده کرد و در بین مجرمان مشمول جایگزین های حبس یا زندانیان افرادی وجود دارد که نیازمند آموزش های لازم مهارتی یا علمی باشند از این جایگزین های آموزشی می توان در جهت پر کردن خلاء های علمی مهارتی این افراد استفاده کرد.

بخش چهارم: مبانی اسلامی جایگزین های حبس آموزشی محور

برای بررسی مبانی جایگزین های آموزشی محور در اسلام باید به مطالب بیان شده در دو منبع دین اسلام یعنی قرآن و احادیث در مورد اهمیت یادگیری علم و حرفه رجوع نمود این موضوع خود می تواند اهمیت آموزش دادن علم و حرفه را نیز بر ما آشکار سازد زیرا که دو عمل یادگیری و آموزش لازم و ملزوم یکدیگرند.

بند اول: اهمیت علم آموزی از دیدگاه قرآن کریم

قُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

بگو پروردگارا بر دانشم بیفزای (سوره طها آیه ۱۱۴).

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ

(آیا چنین کسی بهتر است) یا آن کسی که او در طول شب در سجده و قیام اطاعت (خدا) می کند (و) از آخرت می ترسد و رحمت پروردگارش را امید دارد؟ بگو: « آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟ » تنها خردمندانند که پندپذیرند (سوره زمر آیه ۹).

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

خدا [رتبه] کسانی از شما را که گرویده و کسانی را که دانشمندند (بر حسب) درجات بلند گرداند و خدا به آنچه می کنید آگاه است (سوره مجادله آیه ۱۱).

بند دوم: اهمیت آموزش دهی از دیدگاه قرآن

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

همان طور که در میان شما، فرستاده‌ای از خودتان روانه کردیم، [که] آیات ما را بر شما می‌خواند، و شما را پاک می‌گرداند، و به شما کتاب و حکمت می‌آموزد، و آنچه را نمی‌دانستید به شما یاد می‌دهد. (سوره بقره آیه ۱۲۹)

در این ایه هدف بعثت انبیا تعلیم و تربیت گفته شده که این خود بیانگر اهمیت آموزش دهی از دیدگاه قرآن کریم میباشد.

بند سوم: اهمیت یادگیری از دیدگاه احادیث

حدیث امام کاظم (ع):

و لا نَجاةَ إِلاَّ بِالطَّاعَةِ ، و الطَّاعَةُ بِالْعِلْمِ ، و الْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ ، و التَّعَلُّمُ بِالْعَقْلِ يُعْتَقَدُ

و نجات میسر نشود مگر به فرمانبرداری، و فرمانبرداری با علم و معرفت و علم با آموختن به دست آید، و آموختن با خرد استواری پذیرد (محمدی ری شهری، ۱۳۸۴، ج ۱۴، ص ۳۰۷).

الْعِلْمُ سُلْطَانٌ مَنْ وَجَدَهُ صَالِحًا بِهِ وَ مَنْ لَمْ يَجِدْهُ صَبِيلَ عَلَيْهِ.

امام علی (علیه السلام): دانش، سلطنت و قدرت است، هر که آن را بیابد با آن یورش برد و پیروز شود، و هر که آن را نیابد بر او یورش برند و مغلوب گردد (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۲۰، ص ۳۱۹).

الْعَمَلُ بِلاَ عِلْمٍ ضَلالٌ

عمل بدون دانایی، گمراهی است (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۸۵).

بند چهارم: اهمیت آموزش دهی از دیدگاه احادیث

قال الصادق عليه السلام: مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَ عَمِلَ بِهِ وَ عَظَّمَ لِلَّهِ دُعِيَّ فِي مَلَكُوتِ

السَّمَاوَاتِ عَظِيمًا فَمَيْلٌ: تَعَلَّمَ لِلَّهِ وَ عَمِلَ لِلَّهِ وَ عَظَّمَ لِلَّهِ؛

هر کس برای خدا دانش بیاموزد و به آن عمل کند و به دیگران آموزش دهد، در ملکوت آسمانها به بزرگی یاد شود و گویند: برای خدا آموخت و برای خدا عمل کرد و برای خدا آموزش داد (درایتی و کلینی، ۱۳۸۸، ج ۱، ص ۵۶).

امام صادق (علیه السلام)

إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ زَكَاةً وَ زَكَاةَ الْعِلْمِ أَنْ يُعَلِّمَهُ أَهْلَهُ .

به راستی برای هر چیزی زکاتی باشد و زکات دانش آن است که به اهلش بیاموزند (حسن بن علی، ۱۳۸۰، ج ۲، ص ۳۶۴).

بند پنجم: کتاب خوانی

کتابخوانی که از روشهای علم آموزی و یادگیری می باشد از دیدگاه اسلام خواهیم پرداخت زیرا در این مقاله سعی شده تا گونه ای از جایگزین های آموزشی محور به عنوان کتابخوانی اجباری را نیز به عنوان یک ابداع جدید مورد بررسی قرار دهد. کتاب و کتابخوانی اگر در جوامع بشری به طور جدی و اصولی مورد توجه قرار گیرد موجبات تعالی فکری و روحی فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی آنان را همراه خواهد داشت (مرادمند، ۱۳۸۸، ص ۱۳۸) اهمیت مطالعه و کسب علم خواندن و نوشتن به قدری مورد تاکید قرار گرفته است که خداوند یکی از سوره های قرآن را به قلم اختصاص داده است و در این سوره به قلم و آنچه می نویسند یاد می کند (مرادمند، ۱۳۸۸، ص ۱۳۸) ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿۱﴾ "ن سوگند به قلم و آنچه می نویسد" (سوره قلم آیه ۱).

از بررسی محتوایی قرآن و احادیث گفتار دانشمندان به این نتیجه می رسیم که مطالعه و کتابخوانی و تحصیل علم و دانش از فرایض بسیار موکد در دین مبین اسلام بوده و لفظ کتاب اشکال مختلف تکرار شده است (مرادمند، ۱۳۸۸، ۱۴۳).

بخش پنجم: مبانی حقوق بشری جایگزین های آموزشی محور

اگر بخواهیم مبانی مجازات های آموزشی کشور از دیدگاه حقوق بشر را جستجو کنیم اصلی ترین منبع در این زمینه متن اعلامیه جهانی حقوق بشر می باشد.

با بررسی مواد متن اعلامیه جهانی حقوق بشر تنها ماده ای که به نظر می رسد بتوان ویژگیهای یک مجازات را از آن استنباط نمود ماده ۵ آن است که مقرر می دارد:

هیچ کس را نباید مورد ظلم شکنجه و یا کیفری تحقیر آمیز، موهن یا خلاف انسانیت و شأن بشر قرار داد. جایگزین های حبس نباید مسلح دیگر مجازات ها ظالمانه غیر انسانی یا پست باشد (آفنداک و حسن دوست، ۱۳۹۲، ص ۴۹). اگر بخواهیم جایگزین های آموزشی محور را با معیارهای این ماده مورد سنجش قرار دهیم خواهیم دید که در تمامی ملل و جوامع امروزی شخصی که بخواهد چیز مفید یا مطلوبی را به کسی بیاموزد یا آن را یاد بگیرد از جایگاه ویژه و مثبتی از دیدگاه مردم آن جامعه برخوردار خواهد بود می توان به جرئت ادعا نمود که مجازات های آموزشی محور هیچ یک از مشخصه های ظالمانه بودن، شکنجه، تحقیر آمیز یا موهن، خلاف انسانیت و شان بشر بودن را ندارند که این می تواند مجوزی در اعمال مجازات ها از دیدگاه حقوق بشر باشد.

بخش ششم: انواع جایگزین های آموزشی محور

آموزش دهی: اساس این جایگزین آموزش دادن علمی یا حرفه ای توسط افراد محکوم به این مجازات به زندانیان یا افراد محکوم مجازات های یادگیری می باشد که در ادامه هر یک از دو نوع آموزش علمی و آموزش حرفه ای توضیح داده خواهد شد.

آموزش دهی علمی: در این نوع از جایگزین ها آنچه که هدف نگارنده می باشد برگزاری دوره های آموزشی علمی استاندارد توسط فرد محکوم برای محکومان به یادگیری علمی یا افراد زندانی می باشد. بطور مثال اگر سه نفر محکوم به آموزش دهی داشته باشیم که تحصیلات دانشگاهی آنها در زمینه تاریخ، حسابداری و پزشکی باشد میتوان از آنها خواست تا دوره هایی که توانایی برگزاری آنها را به طور کوتاه مدت دارند اعلام کنند بطور مثال دوره آموزش

تاریخ اسلامی ایران برای فارغ التحصیل رشته تاریخ، آموزش حسابداری مقدماتی توسط فارغ التحصیل رشته حسابداری و کمکهای اولیه برای فارغ التحصیل پزشکی اعلام می شوند و با ارایه این دوره ها افراد محکوم به یادگیری علمی بتوانند در دوره مورد علاقه خود ثبت نام بشوند.

بند اول: اشکال مختلف و روش های اجرای " آموزش دهی علمی "

بهترین مکان برگزاری کلاس در داخل زندان یا مکان های آموزشی مخصوص می باشد بدین صورت که فرد محکوم به جایگزین آموزشی محور ساعات مشخصی از روزهای مشخصی از هفته در کلاسها حضور یافته و به آموزش پردازد و در پایان دوره با ارزیابی از آموخته های افرادی که به آنها تدریس شده است موفقیت یا عدم موفقیت در آموزش دهی تعیین شده و یا اینکه با نصب دوربین در کلاس آموزش بعد از برگزاری دوره قسمتهایی از فیلم به صورت رندم توسط کارشناس ارزیابی شده تا موفقیت یا عدم موفقیت فرد تعیین شود که می توان در صورت عدم موفقیت آن به تجدید دوره نمود و در غیر صورت موفقیت به پایان مرحله مجازات خود برسد.

بند دوم: افراد مستعد برای " آموزش دهی علمی "

کلیه افرادی که تحصیلات دانشگاهی دارند می توان در این مرحله استفاده نمود بدیهی است که میزان صلاحیت نوع و میزان توانایی در تدریس نیز در هنگام اعمال مجازات مورد توجه و تایید قرار بگیرد.

آموزش مهارتی: در جایگزین فرد محکوم که دارای مهارت فنی مانند جوشکاری یا مهارت علمی مانند نسخه خوانی داروخانه می باشد باید آن را به زندانیان دیگر یا محکومان به یادگیری آموزش بدهد.

آموزش این مهارت ها موجب ایجاد زمینه یا پیش زمینه شغلی برای فرد تحت آموزش باشد از انواع مهارت های ذکر شده می توان به مهارت فنی جوشکاری و نجاری یا مهارت علمی نسخه خوانی داروخانه ، کمک های اولیه و غیره اشاره نمود. لازم به ذکر است که اجرای این جایگزین نیازمند محیط مناسب برای آموزش می باشد که می توان با کمک های مردمی و دولتی در حد امکان زیرساخت ها را برای اجرای چنین مجازات هایی فراهم نمود.

بند سوم: اشکال مختلف و روش های اجرای " آموزش مهارتی "

می توان از افراد محکوم که دارای مهارت فنی می باشند برای آموزش به زندانیان یا آموزش به محکومان به یادگیری در محیط آموزشی تعیین شده مانند کارگاه مخصوص زندان استفاده کرد. شکل دیگر اجرای این جایگزین نیز می تواند به این گونه باشد که فرد محکوم که دارای شغل خاصی همانند تراشکاری است یکی یا تعدادی از محکومان به یادگیری اجباری را به عنوان کارآموز در کارگاه خود بپذیرد و به او مهارت های مهم این حرفه را آموزش دهد.

بند چهارم: افراد مستعد برای " آموزش مهارتی "

از تمام افراد محکوم به جایگزین های حبس که دارای مهارت شغلی خاص که دارای مدرک معتبر آن حرفه هستند و کسانی که دارای پیشه ی مهارتی خاصی هستند می توان در این زمینه استفاده نمود که البته توجه به استعداد فرد در آموزش دهی و سلامت اخلاقی جزو پیش فرض های این امر می باشد.

یادگیری: این مجازات خود به دو روش یادگیری علمی و یادگیری مهارت قابل تهیه می باشد که اساس آن آموختن سواد خواندن و یادگیری مهارت شغلی توسط فردی محکوم به این گونه از جایگزین می باشد.

یادگیری علمی: اساس و تعریف این گونه از جایگزین شرکت فرد محکوم در دوره های علمی مختلف می باشد که این عمل می تواند دریچه جدیدی را به روی فرد محکوم شاید تا وی بتواند با مطالعه اطلاعات و دانش خود را افزایش دهد یا زمینه مورد علاقه علمی خود را پیدا کند.

بند پنجم: اشکال مختلف و روش های اجرای "یادگیری علمی"

از جمله روشهای اجرای این جایگزین می توان الزام محکوم به شرکت در یکی از کلاس های برگزار شده توسط مربیان مخصوص یا محکومین به آموزش دهی اشاره نمود. بطور مثال شرکت در دوره آموزش اصول اولیه حسابداری که توسط فرد داری تحصیلات مرتبط حسابداری برگزار می شود.

بخش هفتم: بررسی کتابخوانی بعنوان یک روش یادگیری علمی

در این گونه، افراد به مطالعه کتابهایی از سوی دادگاه الزام می شوند که برای این امر دادگاه باید از مجرم بخواهد که کتابهای مورد نظر دادگاه را تهیه نموده و ظرف مدت مشخصی مطالعه آن برای ارزیابی نیز می توان در پایان دوره از هر محکوم امتحانی شفاهی یا کتبی توسط کارشناس به عمل آید تا موفقیت یا عدم موفقیت در این آزمون مشخص گردد در صورت عدم موفقیت می توان به صلاحدید دادگاه وی را به مطالعه مجدد الزام کرد

روش دومی که برای ارزیابی محکوم وجود دارد این است که فرد محکوم در پایان مدت مشخص شده موظف باشد تا خلاصه ای از آن کتاب را که نوشته است به دادگاه ارائه نماید تا مورد بررسی کارشناس قرار گرفته و ارزیابی های لازم صورت گیرد و در صورت عدم موفقیت به مطالعه مجدد این کتب الزام شود و پس از پایان محکومیت کتب تهیه شده را به

کتابخانه زندان اهدا کند. توضیح اینکه بهتر است در این زمینه از کتب مفید در زمینه های علمی اجتماعی و حجم آن متناسب با ضرب الاجل تعیین شده از سوی دادگاه است استفاده شود.

بخش هشتم: افراد مستعد برای "کتاب خوانی" بعنوان جایگزین حبس

این نوع از جایگزین ها ، برای تمامی افراد قابل اجراست و محدودیتی به لحاظ اجرا ندارد. یادگیری مهارتی: در اینگونه از جایگزین های حبس، فرد محکوم باید به یادگیری یک مهارت فنی مانند تراشکاری، جوشکاری و... یا مهارت علمی مانند نسخه خوانی در داروخانه محکوم بشود تا یادگیری یک مهارت فنی برای وی بستر ورود به یک شغل را برای وی فراهم آورد و مانعی برای تکرار جرم گردد.

بند اول: اشکال مختلف و روش های اجرای "یادگیری مهارتی"

روش اول اجرا بدین صورت است که فرد محکوم می بایست در کلاس های مهارتی که توسط مربیان مخصوص یا افراد دارای مهارت محکوم به مجازات های آموزش مهارتی برگزار می شود شرکت کند.

روش دوم اجرا این است که فرد به کارآموزی در کارگاه مخصوصی به صورت ساعات مشخصی در هفته الزام به شود. لازم به ذکر است که همانگونه که در بخش آموزش مهارتی یکی از طرق اجرای این بود که فرد محکوم به آموزش مهارتی باید یک یا چند نفر کارآموز محل پیشه خود مشغول نماید لذا می توان افراد محکوم به یادگیری مهارت را به عنوان کارآموز به آنها معرفی نمود. روش سوم اجرای این مجازات می تواند به این گونه باشد موظف به گذراندن دوره های مهارتی در مراکز فنی حرفه ای یا موسسات مورد تایید دادگاه

شود و ملزم به این باشد که در ضرب الاجل تعیین شده مدرک پایان دوره خود را به دادگاه ارائه نمایند و در صورت مردودی فرصت های دوباره ای برای وی در نظر گرفتن مجدد در دوره های مذکور شرکت کند که در صورت عدم موفقیت الزام به پرداخت جریمه نقدی یا مجازات اصلی (حبس) بشود. شایان ذکر است که می توان مریان متخصصی را برای این امر اقدام نمود و بعد از فراهم کردن امکانات دوره های مختلف برای زندان ها دوره های مهارتی خاصی را تعریف کرد یا می توان با سازمان فنی و حرفه ای کشور به عنوان یک پیمانکار وارد قرارداد شد که این مهم نیازمند اراده برای این امر، در سطح کشور می باشد.

بند دوم: افراد مستعد برای "یادگیری مهارتی"

این جایگزین حبس بطور خاص برای افرادی که فاقد حرفه و شغل خاصی هستند در نظر گرفته شده است، که البته می توان از آن برای تمامی افراد استفاده کرد.

بند سوم: نکاتی برای اجرای جایگزین های حبس آموزشی محور

- ۱- این دوره ها باید با استانداردهای خاصی از نظر زمانی تعریف شوند به طور مثال آموزش ها در قالب ۲۰ جلسه ۳ ساعته تنظیم شوند.
- ۲- روش مشترک ارزشیابی موفقیت فرد در تمامی انواع جایگزین های آموزشی محور ارزیابی آن توسط کارشناسان اختصاص نمره قبولی یا عدم قبولی به آن است.
- ۳- در صورت مردودی این دوره ها را میتوان تا چندین بار به صلاحدید قانون گذار تجدید نمود و در صورت عدم قبولی تا دوره ی آخر، با نظر کارشناس در صورتی که فرد تمامی ظرفیت خود را برای موفقیت در دوره به کار گرفته باشد، دوره محکومیت وی پایان یابد.

۴- برای اجرای هر چه بهتر این جایگزین حبس، بهتر است امکانات آموزشی با بهره گیری از کمک های دولتی و مردمی در سایه عنایت قانون گذار فراهم شود.

نتیجه گیری

از جمله فواید فردی و اجتماعی این نوع از جایگزین های حبس می توان ارتقای علمی مهارتی افراد محکوم و ایجاد پیش زمینه های تحصیلی یا شغلی و افزایش آگاهی فرد در زمینه های مختلف علمی برای آنها می باشد ضمن اینکه این جایگزین باعث افزایش روحیه تعامل با افراد دیگر و تلاش برای اجتماعی شدن هر چه بیشتر و بالا رفتن عزت نفس و اعتماد به نفس خواهد شد که این خود می تواند به عنوان مانعی برای تکرار جرم تلقی شود. محکوم کردن مجرمان مشمول مجازاتهای جایگزین حبس به آموزشی محور ها باعث میشود تا جامعه بتواند از توانایی های علمی و مهارتی این افراد به نحو مطلوب استفاده کند و از مزیت های دیگر آن میتوان به این موضوع اشاره کرد که حتی محکومیت فرد به آموزشی محور ها میتواند باعث ایجاد زمینه ی ادامه ی تحصیلات و تلاش برای افزایش آگاهی و مطالعه فرد محکوم بشود. باید اشاره نمود که موارد گفته شده خلاصه ای از محاسن جایگزینی باشد و می توان مزایای بسیار دیگری نیز برای آنها برشمرد. جایگزین های حبس آموزشی محور به گونه ای طراحی شده اند که بتوان با حداقل امکانات ممکن آنها را اجرا نمود زیرا غالباً اجرای آن ها هزینه خاصی ندارد. این جایگزین ها بر پایه آموزش رایگان طراحی شده اند بدین صورت که یک طرف بصورت رایگان آموزش بدهد و طرف دیگر بطور رایگان آموزش ببیند. مگر در صورتی که آموزش دهی توسط مربیان مخصوص باشد که این امر نیز دربرگیرنده هزینه بسیار اندکی در برابر هزینه های حبس میباشد. و هزینه های آن در برابر فواید فردی و اجتماعی آن کاملاً قابل صرف نظر است.

منابع و مأخذ

- ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبه الله. (۱۴۰۴ق). شرح نهج البلاغه، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی (ره)، جلد ۲۰
- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد. (۱۴۱۰ق). غرر الحکم و درر الحکم، قم: انتشارات دارالکتاب اسلامی
- حسن بن علی، ابن شعبه. (۱۳۸۰). تحف العقول عن آل الرسول. (ترجمه بهراد جعفری). تهران: انتشارات دارالکتاب الاسلامیه، جلد ۲
- حسین زاده، رضا؛ عابدین، صفری کاکرودی (۱۳۹۶)، تاثیر کیفرهای جایگزین حبس در پیشگیری از تکرار جرم، فصلنامه ی دانش انتظامی خراسان جنوبی، سال ششم، شماره ۲
- درایتی، محمدحسین؛ کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۸۸). الذریعه الی حافظ الشریعه (شرح اصول کافی)، قم: انتشارات دارالحديث، جلد ۱
- رحیمی راغب، مهین؛ قیم، بهادر. (۱۳۹۴). جایگاه علم و علم آموزش در اسلام، فصلنامه جندی شاپور، شماره ۳
- عباسزاده، فخرالدین. (۱۳۹۴). جزوه حقوق جزای عمومی، پایگاه خبری اینترنتی اختصار
- غلامی، میثم؛ ملکی، امین. (۱۳۹۴). مجازاتهای جایگزین حبس و نقش آن در پیشگیری از تکرار جرم، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، شماره ۳۷
- قائم فرد، سید محسن. (۱۳۹۷). نگرشی در جایگزین های حبس (دوره مراقبت، خدمات عمومی، جزای نقدی و روزانه)، ماهنامه دادرسی، سال بیست و دوم، شماره ۱۳۰

- قجاوند، کاظم. (۱۳۸۹). مجازات های اجتماعی جایگزین حبس، اصلاح و تربیت، سال نهم، شماره ۱۰۲
- قهرمانی، عسکر (۱۳۸۰). تبدیل اجباری حبس های کوتاه مدت به جزای نقدی، ماهنامه دادرسی، سال پنجم، شماره ۲۵
- محمدی ری شهری، محمد. (۱۳۸۴). میزان الحکمه، قم: انتشارات دارالحدیث، جلد ۱۴
- مرادمند، علی. (۱۳۸۸). کتاب و کتابخوانی از منظر قرآن، فصلنامه کتاب، شماره ۸۱
- مهدوی پور اعظم؛ دارابی پناه، شهین؛ شهرانی کرانی، نجمه. (۱۳۹۷). بررسی جایگزینهای زندان با تکیه بر دیدگاه زندانیان، پژوهش حقوق کیفری، شماره ۲۳
- نیک پور قنوتی، لیلیا. (۱۳۸۶). مطالعه کارایی سازمان زندان ها و ضرورت بکارگیری شیوه های جایگزین حبس، فصلنامه توسعه انسانی، شماره ۳
- ون زیل اسمیت، دیرک. (۲۰۰۷). راهنمای اصول اساسی جایگزین های حبس. (ترجمه خلیل آفنداک، المیرا حسن دوست). تهران: انتشارات روانشناسی و هنر

